

1. 451 stopni Fahrenheita - Ray Bradbury

Powieść wybitnego autora s-f przez 13 lat była sprzedawana w wersji ocenzurowanej przez wydawcę - zmieniono treść ponad 75 fragmentów. W 1998 roku została usunięta z listy lektur w Missisipi za bluźnierstwo. Cenzurę zniesiono jednak po protestach uczniów i rodziców. Książka porusza temat... cenzury i palenia książek.

2. Archipelag GULag - Aleksandr Solżenicyn

Powieść stała się dla autora przyczyną aresztowania, pozbawienia obywatelstwa radzieckiego i skazania na wygnanie. Zakazano jej w ZSRR z powodów politycznych (do 1980 roku). W 2009 roku dodano ją do listy lektur w szkołach średnich.

3. Bastion - Stephen King

Zakazano jej w jednej ze szkół w Oregonie (1989) za sceny przygodnego seksu i przemocy.

4. Biblia

W 1942 roku w III Rzeszy ogłoszono doktrynę Narodowego Kościoła Rzeszy, próbowano wyeliminować chrześcijaństwo i zakazano czytania Biblii, którą miała zastąpić... „Mein Kampf”.

5. Buszujący w zbożu - Jerome David Salinger

Książka wzbudza kontrowersje z powodu zastosowania wulgarnego języka, motywów seksualnych oraz rzekomej dewaluacji wartości rodziny, promocji alkoholu, papierosów i rozwiązłości. W 1957 roku australijski urząd celny skonfiskował przesyłkę zawierającą m.in. „Buszującego w zbożu”, która miała być prezentem dla australijskiego rządu od ambasadora USA. W latach 1961-1982 książka była zakazana w szkołach i amerykańskich bibliotekach.

6. Chata wuja Toma - Harriet Beecher Stowe

Książka, która powstała jako wyraz antyrasistowskich poglądów autorki, została zakazana w Illinois (1984) na wniosek radnego ze względu na rzekomy rasizm i niestosowny język. Miał się on przejawiać w użyciu w niej słowa „nigger”, które jest dziś uważane w USA za słowo „zakazane” i skrajnie rasistowskie. Szkoda, że współcześni cenzorzy nie pamiętają o tym (lub nie chcą pamiętać), że w czasie, kiedy książka powstała, było to określenie stosowane na porządku dziennym i użycie go w książce jest odzwierciedleniem ówczesnych realiów.

Zdanie radnego podzielili jednak uczniowie i rodzice. Od momentu wydania powieść budziła w USA silne emocje. Porusza temat murzyńskich niewolników żyjących na południu USA. Impulsem do jej napisania było uchwalenie w 1850 roku przez Kongres Stanów Zjednoczonych ustawy przeciwko ukrywaniu zbiegłych czarnych niewolników. Książka, ukazująca przemoc i bezwzględność z jaką traktowano Murzynów, stała się ważnym ideowym argumentem liberalnej Północy w walce o zniesienie niewolnictwa.

Powieść została też zakazana w Rosji z powodu... podważania nauk Kościoła prawosławnego i poddawanie w wątpliwość autokratycznej władzy.

7. Charlie i fabryka czekolady - Roland Dahl

Książka została zakazana w bibliotece publicznej w Boulder (Colorado, USA), ponieważ światli bibliotekarze uznali, że promuje nazbyt ubogą filozofię życiową. Zaskakujące, że w tej bibliotece w ogóle mają jakieś książki...

8. Cierpienia młodego Wertera - Johan Wolfgang Goethe

Powieść wywierała silny wpływ na czytelników, którego efekty stały się wręcz zjawiskiem społecznym: ubierali się oni jak główny bohater, znacznie wzrosła liczba samobójstw (z egzemplarzem książki w kieszeni). Publikacja została zakazana przez kościół, z powodów religijnych i społecznych. Zdaniem duchownych nakłaniała ona do samobójstwa. W 2007 roku ta klasyczna pozycja znalazła się na tzw. indeksie Giertycha.

9. Czerwony kapturek - bracia Grimm

Książki zakazano w szkołach w Kalifornii przez... butelkę wina znajdującą się w koszyku, który Czerwony Kapturek niósł dla babci. Naprawdę, niektórym niewiele trzeba.

10. Cztery pory roku - Stephen King

Książka usunięta z kilku bibliotek szkolnych w USA ze względu na „niespełnianie standardów społecznych”. W jednej ze szkół książki zakazano na prośbę rodziców.

11. Dekameron - Giovanni Boccaccio

Znalazła się na rzymskim indeksie w 1559 roku, zakaz potwierdzono 5 lat później. W USA utwór ten pozostawał zakazany przez dziesięciolecia na podstawie dokumentu „Federal Anti-Obscenity Act” (1873). W 1954 roku trafił na czarną listę National Organization of Decent Literature za obsceniczność, wulgarność, lubieżność i brak przyzwoitości.

12. Doktor Żywago - Borys Pasternak

Zakazana w Rosji do 1988 roku za antywojenny, kontrrewolucyjny wydzźwięk i krytykę stalinizmu. Kiedy w roku 1958 Pasternakowi przyznano Literacką Nagrodę Nobla, zmuszono go do odmowy jej przyjęcia.

13. Dziennik - Anne Frank

Co mogło się nie spodobać cenzorom w wojennym pamiętniku małej dziewczynki? Ojciec Anne usunął z pamiętnika fragmenty, gdzie np. skarżyła się na egoizm innych, jednak wydawcy to nie wystarczyło i zażądał usunięcia kolejnych fragmentów, np. o menstruacji Anne i jej siostry. Niemieckie wydanie książki pociągnęło za sobą kolejne ingerencje w treść; usunięto fragmenty uznane za... obraźliwe dla Niemców. Z kolei wrażliwi na zagadnienia moralne rodzice amerykańskich uczniów oskarżali książkę o niestosowność i, a jakże, podważanie autorytetu dorosłych.

Natomiast w 1983 roku w Alabamie chciano usunąć książkę z listy lektur, gdyż uznano ją za... zbyt przygnębiającą. Zakazano jej w Libanie za pozytywne przedstawienie Żydów i Izraela.

14. Folwark zwierzęcy - George Orwell

Do końca lat 80' XX wieku książka była zakazana przez polską cenzurę, ponieważ przedstawiała ustrój totalitarny, nawiązując do rosyjskich władz. Pierwsze oficjalne polskie wydanie ukazało się dopiero w roku 1988, mimo to jednak od końca lat 70' powieść cieszyła się dużym zainteresowaniem i krążyła w drugim obiegu. W Kenii zakazano jej w 1991 roku, ponieważ krytykowała... skorumpowanych przywódców, natomiast w 2002 roku w szkołach w Zjednoczonych Emiratach Arabskich - z powodu... bohaterów w postaci mówiących świń. Uznano, że taki obraz godzi w wartości religii islamskiej.

15. Grona gniewu - John Steinbeck

Akcja toczy się w czasach Wielkiego Kryzysu. Rodzina najemnych farmerów zostaje wysiedlona ze swojego domu w Oklahomie za przyczyną suszy, trudności ekonomicznych oraz zmian w przemyśle rolniczym. Podobnie jak wielu im podobnych wyruszają do Kalifornii. Tam planują szukać pracy, ziemi, godności i przyszłości. Na miejscu muszą jednak stawić czoła wyzyskowi robotników na głodowych stawkach, spotyka ich rozczarowanie, jako że rynek pracy jest przepełniony, a mieszkańcy dręczą i prowokują migrantów.

Książka została zakazana w wielu miejscach USA, m. in. w Kalifornii. Obywatele USA palili jej egzemplarze, była atakowana przez prawicę i lewicę. Z jednej strony książka nie była akceptowana przez część społeczeństwa, ale jednocześnie stała się bestsellerem, a kolejki do wypożyczania jej w bibliotekach były rekordowo długie (np. 62 osoby oczekujące w East St. Louis, USA). W roku 1962 Steinbeck otrzymał Literacką Nagrodę Nobla, do której w znacznej mierze przyczyniły się „Grona gniewu”.

16. *Jądro ciemności* - Joseph Conrad

Książka była atakowana za rasistowski wydźwięk, wzbudzała konsternację i oburzenie. Była szeroko komentowana i poddawana dyskusji wśród akademików.

17. *Kandyd* - Voltaire

Książka zakazana w USA w 1929 roku z powodu rzekomej obsceniczności. W roku 1944 Poczta USA zażądała wykreślenia pozycji z katalogu książek dostarczanych za ich pośrednictwem.

18. *Kochanek Lady Chatterley* - David Herbert Lawrence

W Wielkiej Brytanii książkę uznawano za pornograficzną. Powodem do ataków było m.in. słownictwo (np. słowo „fuck” czy „cunt”). W roku 1960 książka wyrokiem sądu została „oczyszczona z zarzutu” obsceniczności.

W Australii zakazano nie tylko samej książki Lawrence’a, ale także publikacji na jej temat, „The Trial of Lady Chatterley”. Historia tej powieści przyczyniła się do złagodzenia cenzury w tym kraju. Mimo to w 2009 roku Australia Post (instytucja rządowa) zabroniła sprzedaży książki w swoich sklepach. Książka znajdowała się też na czarnych listach w wielu innych krajach, np. Kanadzie, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie i Japonii.

19. *Kod Leonarda da Vinci* - Dan Brown

Książka zakazana w Libanie, oficjalnie potępiona także przez Kościół Katolicki.

20. *Kolor purpury* - Alice Walker

Powieść porusza trudne tematy rasizmu, przemocy wobec kobiet, gwałtu, kazirodztwa. Została zakazana w szkole w Oakland (Kalifornia; 1984), w szkołach w Pensylwanii (1992), usunięto ją także z bibliotek szkolnych w Zachodniej Virginii. Przyczyną były rzekome „niepokojące idee” na temat relacji międzyrasowej, relacji człowieka z Bogiem, ludzkiej seksualności (bohaterką jest lesbijka).

21. *Książę* - Nicholo Machiavelli

Książka znalazła się na indeksie tytułów „absolutnie zakazanych” przez Kościół Rzymskokatolicki. Katolicy nie mogli czytać, ani nawet posiadać tego dzieła. Protestanci oskarżali autora o wydarzenia nocy świętego Bartłomieja, był on wg nich bezpośrednio odpowiedzialny za śmierć 50 tys. hugenotów. Na niekorzyść książki działał w latach późniejszych fakt, że stanowiła ona dla Benito Mussoliniego argument popierający istnienie władzy dyktatorskiej.

22. *Lolita* - Vladimir Nabokov

W 1955 roku Ministerstwo Spraw Wewnętrznych we Francji zakazało wydawania książki; zakaz cofnięto jednak rok później. Recenzje powieści były skrajnie różne, np. w „New York Times Book Review” oceniono ją pozytywnie, a na łamach „New York Times” uznano ją za pornograficzną. Książka była zakazana również w Wielkiej Brytanii, Argentynie, Nowej Zelandii, RPA.

23. *Lot nad kukulczym gniazdem* - Ken Kesey

Powieść obnażająca i piętnująca nieludzkie praktyki stosowane w szpitalach psychiatrycznych, metaforycznie odczytywana jako obraz ówczesnego, zniewolonego społeczeństwa amerykańskiego. Zakazana w wielu amerykańskich szkołach, m.in. w Colorado (1971), Ohio, Nowym Jorku, Idaho, Waszyngtonie, głównie za wulgarne słownictwo, gloryfikowanie działalności przestępczej, opisy brutalności i przyczynianie się do zepsucia młodzieży. W jednej z kalifornijskich szkół została wycofana (2000) ze względu na rodziców, którzy skarżyli się na wybór przez nauczycieli „śmieci” jako lektur.

24. *Manifest komunistyczny* - Karol Marks, Fryderyk Engels

W 1878 roku książki zakazano w Niemczech, z powodu prób zamachu na Wilhelma I. W roku 1933 znalazła się wśród pozycji publicznie palonych przez nazistów. Trafiła też do indeksu książek zakazanych Kościoła Rzymskokatolickiego. Zakazywana była w min. 16 krajach na całym świecie.

25. *Mechaniczna pomarańcza* - Anthony Burgess

W 1973 roku w Utah pewien księgarz został aresztowany za sprzedawanie obscenicznych książek, wśród których znajdowała się „Mechaniczna pomarańcza”. Książka skreślona z listy lektur w wielu amerykańskich stanach, np. w Massachusetts (1977), Colorado (1976) za wulgarny język. Usunięto ją też z bibliotek szkolnych w Alabamie (1982).

26. *Mein Kampf* - Adolf Hitler

Ewidentnie rasistowska książka budziła liczne protesty jeszcze przed opublikowaniem zarówno w USA jak i w Europie. We wrześniu 1933 roku zakazano sprzedaży książki w Pradze, miesiąc później w Katowicach (sąd uznał ją za „obraźliwą”). Jest zakazana w Polsce.

27. *Myszy i ludzie* - John Steinbeck

Książkę usunięto z bibliotek szkolnych w Tennessee, kiedy postanowiono pozbyć się wszystkich „brudnych książek” z publicznych szkół i bibliotek. Oskarżono ją o obsceniczność i wulgarny język. Podobny los spotkał ją w stanie Ohio (1980).

28. *Nagi lunch* - William S. Burroughs

Książkę uznano za obsceniczną w Bostonie w latach 60’ XX wieku, zakazano jej z powodu realistycznych opisów praktyk seksualnych, w tym gejowskich.

29. *Na zachodzie bez zmian* - Erich Maria Remarque

Zakazana za obsceniczność w USA (w Chicago i Bostonie). W Austrii i Czechosłowacji (1929) zakazano jej czytać żołnierzom, a we Włoszech (1933) została uznana za przejaw antywojennej agitacji. W nazistowskich Niemczech książki zakazano, ponieważ była zniewagą dla Wehrmachtu, a w roku 1933 znalazła się wśród pozycji palonych publicznie przez nazistów.

30. *Nora czyli dom lalki* - Henryk Ibsen

W 1883 roku zakazano jej w Alabamie (USA) za propagowanie... poglądów feministycznych.

31. *Nowy wspaniały świat* - Adolous Huxley

W 1932 roku w Irlandii zakazano jej z powodu nawiązań o charakterze seksualnym. Usuwana z programów nauczania w USA: w Missouri (1980), Oklahomie (1988), Kalifornii (1993) ze względu na rzekome negowanie wartości rodziny, chrześcijańskich i koncentrację wokół negatywnych aspektów.

32. *Oliver Twist* - Charles Dickens

Książkę oskarżano o antysemityzm. W 1949 roku grupa żydowskich rodziców w Nowym Jorku oskarżyła miejską radę edukacji, domagając się wycofania utworu ze szkół. Sąd odrzucił wniosek, orzekając, że usuwanie książek ze szkół nie przyczyni się do osłabienia uczuć antyreligijnych.

33. *O powstaniu gatunków* - Karol Darwin

Książka była zakazana w wielu krajach, zakazywano też nauczania w szkołach teorii ewolucji Darwina. Autora oskarżano o „detronizację Boga”. Książkę potępiano podczas kazań, nigdy jednak nie znalazła się ona na indeksie Kościoła Katolickiego.

34. *Pamiętniki Fanny Hill* - John Cleland

Osiemnastowieczny bestseller o życiu prostytutki został zakazany w Massachusetts w roku 1821, jak się można domyślić - za obsceniczność. Pierwsza książka, która była przedmiotem sprawy sądowej o obrazę obyczajów w USA.

35. *Pani Bovary* - Gustave Flaubert

Książkę oskarżano o „przestępstwo przeciwko moralności”, francuscy wydawcy usuwali z niej fragmenty, które uznawali za niestosowne. W roku 1888 brytyjska gazeta „Tablet” zaatakowała Flauberta, nazywając go pornografem.

36. Paragraf 22 - Joseph Heller

Książka zakazana w Ohio (1972), Teksasie (1974) i Waszyngtonie (1979) za obraźliwy język. Książkę próbowano usunąć ze szkół m.in. z powodu ukazania kobiet w obraźliwy sposób.

37. Pieśń Salomona - Toni Morrison

Książki zakazano w wielu amerykańskich szkołach z powodu ponizającego stosunku do czarnoskórych oraz pornograficznego języka.

38. Przemiana - Franz Kafka

Utwór, który można odczytać jako obraz współczesności, alienacji człowieka, rzeczowego charakteru więzi międzyludzkich, gdy człowiek nie liczy się jako osoba oraz jako protest przeciwko prowadzącemu do wyobcowania stylowi życia, został zakazany w nazistowskich Niemczech.

39. Przemiętło z wiatrem - Margaret Mitchell

Zakazana w niektórych amerykańskich szkołach (1978, 1984) ze względu na „rasistowski język”.

40. Przygody Hucka Finna - Mark Twain

Książki zakazywano wielokrotnie (od 1885 do 2004 roku). Jako przyczyny podawano m.in. niski poziom (nadaje się tylko do slumsów), brak elegancji, rasowo obraźliwy język i wydzźwięk, ale także... zbytnią rasową tolerancyjność. Historia podobna więc do przypadku „Chaty wuja Toma”...

41. Przygody Tomka Sawyera - Mark Twain

Zakazano jej w pokoju dziecięcym w Brooklynie, bibliotekach publicznych w Nowym Jorku, Denver i Kolorado (1876), a także w Pensylwanii (1994) za – znów - rasistowski język.

42. Rok 1984 - George Orwell

Była zakazywana wielokrotnie za treść komunistyczną i odniesienia o charakterze seksualnym. W roku 1950 zakazano jej w ZSRR ze względu na krytykę ustroju. Natomiast w 1981 roku na Florydzie ze względu na... prokomunistyczny wydzźwięk (w istocie Orwell miał bardzo lewicowe poglądy, ale sprzeciwiał się totalitaryzmowi). Była to stosunkowo częsta przyczyna zakazywania książki w amerykańskich szkołach, argumenty takie podnosili rodzice, ale i duchowni oraz dyrektorzy.

43. Rzeźnia numer 5 - Kurt Vonnegut

Książkę palono w Południowej Dakocie i w Michigan z powodu odniesień do kwestii religii (1973). Usunięto ją z wielu bibliotek szkolnych w USA, głównie za rzekomą obsceniczność, wulgarny język, sceny przemocy, bezbożność, niepatriotyczny obraz wojny.

44. Szatańskie wersety - Salman Rushdie

Zakazana w następujących krajach za bluźnierstwa wobec Islamu: Bangladesz, Egipt, Indie, Iran, Kenia, Kuwejt, Liberia, Malezja, Papua Nowa Gwinea, Pakistan, Senegal, Singapur, Sri Lanka, Tanzania, Tajlandia. Usunięta także z biblioteki publicznej w Wichicie (Kansas; 1989) za bluźnierstwa wobec proroka Mahometa.

45. Szczęśliwy książę i inne opowiadania - Oscar Wilde

Zakazana w bibliotece publicznej w Springfield (1988), ponieważ opowiadania uznano za „niepokojące i chorobliwe”.

46. Szkarłatna litera - Nathaniel Hawthorne

W USA rodzice uczniów wielokrotnie zabiegali o wycofanie utworu z listy lektur, w większości przypadków jednak do tego nie dochodziło. Książkę uważano za obsceniczną, ponadto zawierała motyw cudzołóstwa. Jeden z rodziców oskarżył też książkę o wulgarne słownictwo, które jednak w powieści nie występuje. Książka była zakazana w Rosji w latach 1852-1856, w okresie nasilonej cenzury.

47. *Sztuka kochania* - Owidiusz

Poemat prawdopodobnie przyczynił się do wygnania Owidiusza z Rzymu w 8 r. n.e. W 1497 roku książkę palono we Florencji pod zarzutem niemoralnej treści, a w roku 1564 trafiła na indeks trydencki.

48. *To* - Stephen King

Książka zakazana w bibliotekach szkolnych w Nebrasce (1987). Znalazła się także na zamkniętej półce („closed shelf”) biblioteki New York Central High School (1992).

49. *Uciekaj, Króliku* - John Updike

Powieść zakazana w Irlandii w latach 1962-1967 z powodu rzekomej obsceniczności i nieprzyzwoitości. Zakaz zniosła nowa ustawa o cenzurze publikacji (1967). Książka była też usuwana z amerykańskich szkół i bibliotek ze względu na wulgarny język i opisy aktów seksualnych.

50. *Ulisses* - James Joyce

Książka zakazana w Wielkiej Brytanii w latach 30' oraz w Australii w latach 30' i 40' XX wieku. Chwilowo była też zakazana w USA ze względu na treści o charakterze seksualnym.

51. *Umiłowana* - Toni Morrison

W 1995 roku książka została zakazana na Florydzie ze względu na język, mimo że w roku 1987 tytuł nagrodzono nagrodą Pulitzera.

52. *Wieczór trzech króli* - William Szekspir

Utwór wykreślono z programu nauczania w New Hampshire ze względu na ukazywanie homoseksualizmu jako pozytywnego stylu życia.

53. *Wielki Gatsby* - Francis Scott Fitzgerald

W roku 1987 zakwestionowano poprawność książki w Baptist College w Charleston ze względu na język i odniesienia o charakterze seksualnym.

54. *Władca much* - William Golding

W 1992 roku książkę usunięto z bibliotek szkolnych na Florydzie (1992) ze względu na zawarte w niej przekleństwa oraz rzekomo szokujące fragmenty o seksie, obraźliwy stosunek do mniejszości, Boga, kobiet i osób niepełnosprawnych. Mimo że książki zakazano również w Nowym Jorku, znajdowała się ona na liście lektur dodatkowych dla tamtejszych uczniów.

55. *Wyznania* - Jean Jacques Rousseau

Książka trafiła na indeks Kościoła Katolickiego w 1806 roku. Zakazana w USA w roku 1929. Z uwagi na „szkodliwość dla ludzkiej moralności” Urząd Celny zakazał przywozu książki do Stanów Zjednoczonych.

56. *Zabić drozda* - Harper Lee

Zakazana w USA (Minnesocie i Teksasie), także w innych krajach, głównie ze względu na rasistowskie obelgi znajdujące się w książce (m.in. występowanie słowa „nigger”), mimo że przesłanie samej książki jest zdecydowanie antyrasistowskie.

57. *Złote żniwa: rzecz o tym, co się działo na obrzeżach zagłady Żydów* - Jan Tomasz Gross

Sprawa książki trafiła do polskiej prokuratury. Orzeczone jednak, że nie znieważa ona narodu Polskiego i odmówiono prowadzenia w tej sprawie śledztwa.

58. *Zwierciadło Korony Polskiej* - Sebastian Milczyński

Pamflet ten został zakazany przez Zygmunta III Wazę; był jedną z przyczyn wybuchu zamieszek antyżydowskich w Krakowie.

59. Zwrotnik Raka - Henry Miller

Książka została w USA zakazana na 27 lat (1934-1961) ze względu na wątki erotyczne, wulgarny język. Autor sam określał ją jako „zniewagę wyrządzoną siedmiu fundamentalnym wartościom i symbolom kultury: Sztuce, Bogu, Człowieczeństwu, Przeznaczeniu, Czasowi, Miłości i Pięknu”. Książka do dziś uznawana jest za obsceniczną przez Citizens for Decent Literature. Inne książki Millera także były zakazane w USA. „Zwrotnik Raka” podobny los spotkał w RPA.

Źródła:

Karolides Nicholas J., Bald Margaret, Sova Dawn B.: 100 zakazanych książek: historia cenzury dzieł literatury światowej. Warszawa, 2004. ISBN 83-7391-151-0

Paszyk Bartłomiej : Książki zakazane. Warszawa, Bielsko-Biała, 2010. ISBN 978-83-262-0216-2

